

*Ялунда О.О.,
старший викладач кафедри кримінального
права та процесу ХІУП, кандидат
юридичних наук*

МОДЕЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Однією із сфер використання даних, одержаних в результаті застосування науково-технічних засобів в процесі розслідування злочинів, виступає використання таких даних для моделювання та реконструкції. Метою моделювання є можливе відображення з їх допомогою окремих об'єктів, предметів, процесів, явищ, що мають відношення до справи. Використання таких даних з метою моделювання має на меті отримання в результаті вивчення моделі нової інформації, тобто отримана модель може за певних умов розглядатись як джерело інформації і використовуватися в якості доказів в розслідуваній кримінальній справі [4, с.5].

Необхідність розглядати з позицій моделювання такі науково-технічні засоби відображення, як фотографування, відео- і звукозапис мови, кінозйомку підкреслювалось в науці кримінального процесу вже давно [6].

Однак необхідно зауважити, що результати застосування не всіх науково-технічних засобів можуть бути залучені у процес моделювання по конкретній кримінальній справі. Безумовно, в першу чергу, це залежить від самого виду науково-технічного засобу. Виходячи з природи моделювання, такими науково-технічними засобами виступають лише науково-технічні засоби фіксації.

Необхідно зауважити, що фотографуванню, відеозйомці, звукозапису і кінозйомці властива поліфункціональність, тобто отримані результати можуть бути використані і з оперативнорозшуковою, і з кримінально-процесуальною метою. В процесуальному аспекті ці результати пропонується розглядати як похідні речовини доказів або документів. Ці ж об'єкти (фотознімки, кінострічки, магнітні записи, відеозаписи) виконують і функцію моделі, тобто вони виступають аналогами відповідних оригіналів-слідів, відображених на певному технічному носіїві.

У криміналістиці вже давно наголошується, що в числі інших форм і засобів фіксації виділяється виготовлення матеріальних моделей (реконструкція, в тому числі макетування і виготовлення відбитків), а також використання фотографічних прийомів і засобів створення матеріальних моделей. Більш того, відомий вчений Р.С.Белкін прямо зазначає, що основою всіх прийомів предметної фіксації доказової інформації, крім вилучення предмета в натурі, виступає метод моделювання [1, с.107].

Безумовно, кінострічки, відеозапис і звукозапис, які можуть бути використані як "моделі", цікаві в першу чергу для всього процесу моделювання тим, що відображають не тільки зовнішні ознаки певного явища, предмета, але й динамічні процеси, процеси руху в загальнонауковому розумінні, тобто такі дані використані в процесі моделювання під час розслідування злочинів відображають зміни, що протікають у часі і не можуть інколи бути безпосередньо сприйняті особою.

Сучасні засоби і результати їх застосування, такі як стереофотографія, голографія, дозволяють створювати кольорові трьохвимірні "моделі" відображення певних явищ і предметів. Не менш цікавим виступає і питання того, під час проведення яких саме дій і заходів отримують дані, що можуть бути залучені у процес моделювання під час розслідування кримінальної справи.

Можна стверджувати, що отримані в результаті використання науково-технічних засобів похідні речові докази або документи можуть бути застосовані як моделі певних явищ, предметів і, навпаки, отримані моделі оригіналів ми можемо розглядати, як речові докази похідного характеру. При цьому необхідно зазначити, що такі речові докази у вигляді моделей

характеризуються певною особливою властивістю, пов'язаною з самою природою моделювання. Тому необхідно погодитися з точкою зору про те, що дані, отримані в результаті використання науково-технічних засобів в процесі розслідування злочинів і застосовані для досягнення мети процедури моделювання, можуть бути використані в послідуєчому у кримінальному процесі у вигляді “сумованих” похідних речових доказів [4, с.29; 5, с.265]. Зміст таких даних залишається незмінним, це є об'єктивна категорія, а от правовий статус таких похідних речових доказів у разі використання в такій якості даних, що застосувалися в процесі моделювання, буде носити вже “сумований” характер. Особливо яскраво така “сумована” природа доказів проявляється у даних, отриманих в результаті застосування комп'ютерної техніки. Безумовно, як правова система України взагалі, так і така галузь права, як кримінально-процесуальне право, не містять норм, які б регулювали можливість використати дані, отримані від комп'ютера, в кримінальному судочинстві як докази. Однак широке введення в процес провадження судових експертиз комп'ютерної техніки і позитивний іноземний досвід такої діяльності дозволяє впевнено стверджувати про необхідність наукових досліджень, експериментальних перевірок і можливого введення у практичну діяльність таких методів. Сьогодні, однак, необхідно вести мову не тільки про “сумовані” похідні речові докази, але і про “сумовані” документи як певний різновид джерела доказів у кримінальному процесі, одержаного внаслідок моделювання.

В чому ж саме знаходить свій прояв “сумований” характер доказів, які можуть бути отримані в результаті комп'ютерного (математичного) моделювання? Відповідь на це питання може бути наступною - введення за допомогою спеціально розробленої комп'ютерної програми в ЕОМ даних, отриманих, наприклад, в результаті огляду місця події по факту ДТП, вже сьогодні надає можливість встановити динаміку взаємодії об'єктів, які приймали участь в конкретній ситуації. Модель зможе допомогти з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки події і вирішити питання про дії осіб, які приймали в ній участь, і інші обставини, що мають значення для справи. Отже, за своєю правовою природою отримані в результаті об'єднання (сумування) певної інформації дані будуть носити саме характер “сумованих”.

Деякі вчені зазначають, зокрема стосовно тих же автотехнічних експертиз, що в повній мірі відтворити автотранспортну подію не є можливим і тому поняття “повна реконструкція” необхідно розглядати як дещо умовне [3, с.3-6].

Однак, в заперечення цьому висновку, необхідно зазначити, що категорична неможливість “повної реконструкції”, тобто повного моделювання на ЕОМ, є невинуватою, особливо в час бурхливого розвитку науки і технології, які в першу чергу спрямовані саме на розробку і збільшення потенційних можливостей комп'ютерної техніки кожного нового покоління. Ускладнення комп'ютерних програм, багатоваріантність шляхів розвитку кожної окремої події, закладених в таких програмах, ведуть до створення таких систем “електронного” (математичного) моделювання, коли, виходячи з наданих даних ЕОМ, можна буде провести реконструкцію подій з максимальним наближенням до реальності їх здійснення та динамічних процесів їх розвитків. Це розкриває широкі можливості моделювання за допомогою засобів ЕОМ не тільки у сферах, пов'язаних з розслідуванням інцидентів на транспорті (авіакатастроф) та промисловості (аварії на промислових об'єктах), але й при розслідуванні злочинів, пов'язаних з участю багатьох осіб або дії багатьох чинників (збройні напади, терористичні акти).

Необхідно погодитися, що в результаті розслідування виділяється декілька окремих потоків інформації, що допомагає слідчому при оцінці доказів відділити дані, які виступають як підстава моделювання від даних, отриманих в результаті його проведення [4, с.29]. Виходячи з такого розуміння даних, отриманих в результаті використання науково-технічних засобів в процесі

розслідування злочинів, необхідно зазначити, що в разі застосування їх з метою моделювання, як однин із результатів ми можемо отримати нову доказову інформацію (поряд з досягненням інших результатів, пов'язаних з такими функціями моделювання, як пізнавальна, пошукова та наглядно-ілюстративна), однак за своєю процесуальною природою такі докази будуть виступати в вигляді “сумованих”.

Проте постає закономірне питання, чи завжди правова природа таких доказів буде проходити трансформацію внаслідок проведення моделювання під час розслідування кримінальних справ.

Вбачається правильним, що така трансформація відбувається не завжди, і, як це було зазначено, залежить від виду використаного науково-технічного засобу і виду отриманої моделі.

Так, наприклад, якщо в результаті проведення на місці події фотографування в розпорядженні слідства опиняється певне фотографічне зображення місця події та його окремих елементів (вузлів та деталей), то з кримінально-процесуальної точки зору ми ведемо мову про те, що в розпорядженні слідства опинився результат використання науково-технічного засобу, який в процесі доказування може бути використаний як документ або як похідний речовий доказ. Проте, використавши цю саму фотографію (тобто ці ж самі дані) в процесі моделювання, ми нічим це джерело доказової інформації не змінюємо і навіть після завершення процесу моделювання ми отримуємо за своєю правовою природою все той же документ або похідний речовий доказ. Однак зовсім іншою стає природа отриманих в результаті використання фототехніки даних вже в процесі самого моделювання. Так, слідство, на основі фототаблиць, доданих до протоколу огляду місця події, самого протоколу огляду місця події, показів свідків, обвинуваченого, може провести певний вид реконструкції на місці, де відбулася подія злочину. Під час проведення такої реконструкції (наприклад, в вигляді слідчої дії – відтворення обстановки і обставин події) також може бути використано фототехніку, а отже, можуть бути отримані певні дані як наслідок застосування такого виду науково-технічного засобу. Проте їхня природа, пов'язана з проведеним моделюванням (під час якого проходило певне “сумування” інформації), буде відрізнятися від природи даних, які лягли в основу такого моделювання (реконструкції). Тому в результаті використання науково-технічного засобу в процесі моделювання ми отримуємо не звичайні похідні речові докази або документи, а саме “сумовані” документи або похідні речові докази. При цьому цікавим виступає і ще один аспект: такою “сумовуючою” властивістю отримані докази наділяються саме в разі їх розгляду у співвідношенні з доказами, які лягли в основу проведення моделювання.

Тому твердження про “сумовуючий” характер таких даних, а отже, і про трансформацію даних в результаті проведеного моделювання буде залежати від того, застосовували під час реконструкції науково-технічні засоби чи ні. Якщо такого застосування не відбувалося, і в розпорядженні слідства як готова “модель” була використана “первісна” фотографія огляду місця події, то в такому разі трансформації правової природи даних не відбувалося і такі дані можуть бути використані у процесі доказування без приставок “сумованих”.

Завершуючи розгляд питання стосовно місця моделювання в системі напрямків використання даних, отриманих в результаті застосування науково-технічних засобів у процесі розслідування злочинів, необхідно зазначити, що в науці кримінального процесу вже давно висувалися ідеї надання моделюванню, зокрема такому його виду, як реконструкції місця самостійної слідчої дії, тобто висувалися пропозиції визнати за “слідчою реконструкцією” місця самостійної слідчої дії. Так, зокрема, пропонувалося визначити цю слідчу дію наступним чином: “З метою отримання і перевірки доказів слідчий вправі провести реконструкцію окремих предметів, обстановки або ситуації. Реконструкція проводиться на основі фактичних даних – показів свідків, потерпілих,

обвинуваченого, підозрюваного, вивчення документів, в тому числі кіно- і фотодокументів, планів, схем, малюнків і інших даних, які ретельно вивчаються і зіставляються.

Реконструкція відбувається в присутності понять. При необхідності для її проведення може бути запрошено спеціаліста.

В реконструкції може взяти участь обвинувачений (підозруваний), свідок або потерпілий.

Підстави реконструкції, її хід і результати фіксуються в протоколі. При цьому може бути використано фотографування, кінозйомка, складання планів і схем” [2, с.48-53].

Ця пропозиція не втратила своєї актуальності і сьогодні, однак є доцільним доповнити розуміння “слідчої реконструкції” елементами, пов’язаними з експертною діяльністю. “Речові” результати “слідчої реконструкції” можуть лягти і в основу “математичного” моделювання відповідної експертизи. Дану правову норму можна викласти в наступній редакції: Стаття ... “Реконструкція окремих предметів, обстановки або ситуації може бути проведена слідчим на основі даних, одержаних в результаті застосування електронно-обчислювальної техніки”.

Закріплення за реконструкцією місця самостійної слідчої дії відкриває можливість визнання за результатами її проведення місця доказової інформації. Тобто в такому разі можливо буде вести мову, що дані, отримані в результаті застосування науково-технічних засобів під час проведення реконструкції, можуть бути на правовій основі використані в процесі доказування по конкретній кримінальній справі.

Література

1. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики. Т.2 – М., 1978. С.107.
2. Быховский И.Е. Лузгин И.М. Реконструкция как самостоятельное следственное действие // Правоведение. - 1971. - №3. – С.48-53.
3. Горская И.В. Техника и тактика реконструкции обстановки места автотранспортного происшествия экспертом-трасологом. Вып.13 // Экспертная практика и новые методы исследования. -М., 1977. - С.3-6.
4. Лузгин И.М. Моделирование при расследовании преступлений. -М., 1981. - С.29.
5. Теория доказательств в советском уголовном процессе. -М., 1973 - С.265-266.
6. Эйсман А.А. Структура и логические свойства норм, регулирующих собиране доказательств на предварительном следствии // Вопросы борьбы с преступностью. - 1973. - № 25; 197. - №26.

Волкотруб С.Т.,

старший викладач кафедри

кримінального права та процесу ХІVІІ

ІМУНІТЕТ СВДКІВ: ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ США

У дослідженні проблем імунітету небезпідставний інтерес викликають законодавство і практика зарубіжних країн. В юриспруденції досить поширеним є визначення імунітету як права особи або винятку з загальних правил щодо звільнення від певного обов’язку чи покарання.

Визначаючи основні правові засади боротьби з організованою злочинністю, її попередження і ліквідації, законодавець для вирішення цих завдань передбачив можливість використання учасників організованих злочинних угруповань. Зокрема, в ч. 2 ст. 14 Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”